

ՄԽԱԼ Է

Պարոն Մ. Մատենճյանը «Հորիզոնի» 181-ում առայժմ իբրև **հանդիսական** [մեջ մտնելով] կարծիք հայտնելով իմ և պ. Ա. Մեղրյանի մեջ ծագած լեզվական վեճի [մեջ] վրա, նկատում է, որ ես **փաստական մի խոշոր սխալ** եմ անում, գրելով, թե օտար բառերի կողմնակից էր Խ. Աբովյանը:

Ամենից առաջ պետք է պ. Մատենճյանին [նկատեմ] հիշեցնեմ, որ իմ և պ. Մեղրյանի մեջ ծագած վեճը նրա վրա չի, թե «ո՛ր օտար բառերը կարելի է գործածել հայերենում և ո՛րը ոչ»: Կարդացեք պ. Մեղրյանի հոդվածները՝ եղ տեսակ խնդիր չկա, կարդացեք իմը՝ դարձյալ չեք գտնիլ: Ընդհակառակը, մինչև անգամ ես իմ հոդվածում զգուշացրել եմ, որ եղպես չկարծեն, ինչպես դուք եք կարծում, և պ. Մեղրյանն էլ իր «Ուշացած պատասխանի» մեջ («Հորիզոն», № 166), ինձ հետ համաձայն, հայտարարում է, թե՛ «Շատ ճիշտ է, որ խոսքը այս կամ այն օտար բառի փոխառության մասին չէ, այլ մեջտեղ դրված է սկզբունքային խնդիր: Եվ ահա [պ. Մատենճյանը հենց իբրև **հանդիսական** էլ թեկուզ, սխալվում է, գրելով, թե իբրև մեր վեճը նրա վրա է, թե –«ո՛ր օտար բառերը կարելի է գործածել հայերենի մեջ, ո՛րը ոչ», այլ], թե որն է մաքուր հայերենը, և ինչ աղբյուրներից պետք է նա ճոխանա, [ինչպես] պե՞տք է օգտվել օտար լեզուներից ու ժողովրդական> բարբառներից, թե չէ, և [կամ] ինչպես:

Էս մին, որ պ. Մատենճյանը սխալ է հասկացել ու սխալ էլ դրել հրապարակ, մի սխալ, որ չպետք է աներ [Ներսիսյան դպրոցի հայոց գրականության ուսուցիչը] նա, թեկուզ **առայժմ** իբրև **հանդիսական**: [Երկրորդ] Այնուհետև՝ էս **հանդիսականը** ես լավ չեմ հասկանում [պ. Մատենճյանը գրում է], ասում է [թե]. «Ես առայժմ չեմ հայտնում իմ կարծիքը, ուզում եմ դեռևս հանդիսականի դեր կատարել»: Նա իսկի հանդիսականի նման չի: Նա իր հոդվածում հանում է Աբովյանից էն նախադասությունները, որ մերժում են օտար բառերի գործածությունը, այլև վախենալով, [թե] որ ընթերցողն իրավունք կունենա առարկելու, թե ուրեմն էլ ինչու Աբովյանն ինքը բազմաթիվ օտար բառեր է գործածում, երբ դրանց հայերեն հոմանիշները շատ լավ ծանոթ էին նաև նրան,

բացատրում է, թե 40-ական թվականներին նա ստիպված էր էդպես գրելու, որ տգետ ժողովուրդը հասկանա, [ուրեմն] ասում է՝ «ակամա և այն էլ ժամանակավոր կերպով էր գործածում օտար բառերը, որոնց կողքին հենց ինքը Աբովյանը հաճախ դնում էր նաև հայերեն հոմանիշներ, որոնցից շատերն այսօր մեր գրական լեզվից դուրս են վանել իրենց մոտ մի ժամանկ բազմած օտար հյուրերին»: Սրա վրա եթե ավելացնենք պ. Մատենճյանի «Հորիզոնի» № 167-ում տպած նրա հողվածի հետևյալ նախադասությունը. «Նա ըմբռնել է, որ Հոմերոս թարգմանել չի կարելի սովորական աշխարհաբառով, որ ոմանք աշխատում են ճոխացնել մեր գավառական բարբառների կարկատաններով», միանգամայն պարզ կլինի նրա կարծիքն ու վերաբերմունքը թե՛ դեպի օտար բառերը և թե՛ դեպի գավառական բարբառները: Կարծիք հայտնելն էլ ո՞նց կլինի, պոչավոր հո չի լինիլ:

[Եվ էսպես պ. Մեղրյանի հետ համակարծիք պ. Մատենճյանը]

Պարզ ու որոշ էս կարծիքն ու վերաբերմունքն ունենալով (որ և պ. Մեղրյանինն է), պ. Մատենճյանը էդ նույն կարծիքն ու վերաբերմունքը վերագրում է և Խ. Աբովյանին, նրանից տողեր է արտագրում ու հայտարարում՝ «հարազատությամբ արտագրած այս տողերը շատ պարզ կերպով արտահայտում են Աբովյանի միտքը, որ բոլորովին հակառակն է պարոն Հովհ. Թումանյանի ասածին» («Հորիզոն» 181):

Ես էս տեսակ **հանդիսական** չեմ հասկանում, սա արդեն չափազանց շատ է ոտն առաջ դրել ու մտել կովի դաշտը, և իմ իրավունքն եմ համարում բռնել պ. Մատենճյանի օձիքից: Դե, էստեղ համեցեք, պ. Մատենճյան:

Վերևը էս ձեզ ցույց տվի արդեն, որ մեր վեճը դուք լավ չեք հասկացել. նա էս կամ էն բառի վրա չի, սկզբունքային է: Օտար բառեր կան, որ գործ են ածում ժողովուրդները <մի քանի բառ անընթ. > օտար բառեր կան, որ լեզուն արդեն որդեգրել է: Գործ ածե՞նք, թե չէ, օտար բառեր կան, որ մտնում են օտար գաղափ<արների> հետ, գործ ածե՞նք, թե չէ:

Դուք Աբովյանից կտորներ եք արտագրում ու նրան եք բերում իմ դեմ: Ես հիմի ցույց կտամ, թե դուք ինչքան սխալ եք հասկանում Աբովյանին, թեկուզ և մի քանի տեղից արտագրեք ամենայն հարազատությամբ: Հարազատությամբ արտագրելը հո հերիք չի, հարազատությամբ էլ պետք է հասկանալ ու բացատրել:

Այո՛, Աբովյանը գրել է, դուք էլ հարազատությամբ արտագրում եք. «էնպես մարդ կա՝ տասը տասնհինգ լեզու գիտի, ամա նա իր լեզուն միշտ ամենիցը լավ աշի, իր ազգի հետ խոսալիս, ամոթ ա համարում, կամ ուրիշ լեզվով իր միտքն ասի, կամ **ուրիշ բառը հետը խառնի** : Խառնի՛ր քո սիրեկան խաշի հետ՝ ձուկը, շաքար, կանֆետ (շաքարեղեն), չամիչ, չիր, խիզիլալա> տե՛ս ի՞նչ համ կունենա»:

Բայց էս ինչ կնշանակի, պ. Մատենճյան: Մի՞ թե Աբովյանը սրանով [դեմ է] հակառակ է միջազգային, օտար բառերի գործածությանը, արևելյան լինի թե արևմտյան, մի՞ թե նա հակառակ է լեզվի արդեն որդեգրած օտար բառերի գործածությանը, մի՞ թե դեմ է էն նոր օտար բառերին, որ մտնում են նոր գաղափարների ու գիտությունների հետ:

[Մի՞ թե էդպես եք դուք ու]

Ձեզ ո՞վ [ասավ որ] է էդպես բացատրել Աբովյանի միտքը և որտեղի՞ց եք հանել էդ Աբովյանին, որ էս վեճի մեջ բերում եք իմ դեմ: Բարեբախտաբար Աբովյանը ինքը բացատրել է ձեր հարազատությամբ արտագրած տողերը, որ էս էլ արտագրում եմ ամենայն հարազատությամբ: Եվ, էս տողերը հետևում են ձեր արտագրած տողերին անմիջապես: Կարդացեք ու տեսեք, թե ինչ օտար բառերի և ինչ լեզվի դեմ էր խոսում Աբովյանը: Ասում է. «Ախր որ ասում ես՝ փրոքուլիվաթսա արի, սքուչնա եմ, օփիժաթսա էլա, փրոշենի տվի, սանիաթիե շատ ունիմ, գլուխս քրուժիթսա էլավ, փեզչեստնի մարդ ա, բազփոյնիք ա, եափեթնիք օքմին ես, գնանք քուփաթսա ըլինք, սոփրանիեմեն եմ գալիս, փրոիգրաթսա արին, ճամփին ֆսեթքի ութուփնտ ա, շատ խլափոթ սլուչիթսա չի ըլում և այլն. աչքի լիս՝ մի մտածիր թե՛ լսողն ինչ կասի»: («Վերք Հայաստ<անի>», 1858, Թիֆ<լիս>, էջ 92):

[Սա մի՞ թե էն Աբովյանն է, որ]

Մի՞ թե սա մեր վեճի առարկան է և մի՞ թե սա էն Աբովյանն է, որ դուք դուրս եք բերում իմ դեմ: Դուք սխալ եք հասկացել և՛ մեր վեճը, և՛ Աբովյանին, որի հոգին անշուշտ շատ է վրդովված, որ ոչ միայն իրեն լավ չեք հասկանում, այլև հայոց աշխարհաբար գրական լեզվի շինության մասին էս տեսակ կարծիք եք հայտնում թե՛ «...ոմանք աշխատում են ճոխացնել մեր գավառական բարբառների կարկատաններով»: Ես շատ եմ ցավում, որ էս կարծիքը դուք Ներսիսյան դպրոցն եք տանում, ինչպես գրականության ուսուցիչ:

[Էս կետում] Նույն հայացքի լինելով, դուք, պ. Մատենճյան, նույն մոլորության մեջ եք, ինչ որ պ. Մեղրյանը: Նա էլ իր հողվածում («Հորիզոն», 166) Գամառ Քաթիպային բարբառ ծաղրող մեկն էր դուրս բերել [որպես բարբառները ծաղրող մեկին]: Արտագրելով ծաղր<ելի> բարբառներ և նման նախադասություններ, որ նա ծաղրել է.

«Ստարայա կոֆտասա մողիստկային տվել եմ պերեդելկայի:

Ջոնթիկիս ոուչկան սլոնովոյ կոստ է:

Սապախտան, պոժալստա, մեզի գոստի եկեք» և այլն:

Սա կնշանակի լավ չհասկանալ թե՛ հանգուցյալների և թե՛ մեր առաջ դրած խնդիրը:

Պարոն Մեղրյանն էլ իրեն հարց չի տալի, թե Գամառ Քաթիպան եթե էսպես ծաղրում էր [օտար բառերը] բարբառները, հապա ինչո՞ւ ինքը էնքան լուրջ վերցրել է ու գրել բարբառներով, որ նրա լավագույն գործերն են, թերևս, և ինչիցն է, որ լավ են դուրս եկել: Ու Գամառ Քաթիպային օգն<ության> կանչող պ. Մեղրյանը չի էլ ասում, թե պատճառն ինչ է, որ օտար բառերը ծաղրող բանաստեղծը [գործ է ածում էնպես] [բառեր], [որ պ. Մեղրյանը] հալածում է [էն էլ Գամառ Քաթիպային վկա բերելով հանդերձ]:

[Օրինակ]

Գրում է՝

Ես դարդ ունեմ, դարդս մեծ է ու պես-պես,
Բայց չեն տեսնում ձեր աչքերը կարճատես:

Կամ թե՛

Քրրտինքն երեսին, բերը շալակած,
Ղարիբ Մըշեցին մայդանին միջին կանգ առավ հոգնած–